

DEYİM (ANLAM) AKTARMASI

1. İnsandan doğaya aktarma: İnsana özgü fiziksel ve ruhsal özelliklerin doğadaki varlıklara aktarılmasıdır. (kişileştirme sanatı)

*Ağaçlar baharın gelişini kutluyor.

*Kuşlar neşe içinde cıvıldaşıyor.

*Bugün güneş çok düşünceli görünüyor.

Baş, burun, boğaz, göz, ayak gibi organ adlarının doğadaki bazı varlık ve kavramları karşılamak için kullanılması da insandan doğaya aktarmadır. (yan anlam)

*Ayakkabının burnu ezilmiş.

*Masanın ayağı kırılmış.

*İstanbul Boğaz'ının seyrine doyum olmaz.

2. Doğadan insana aktarma: Doğadaki nesnelere adlarının ve niteliklerinin insanlar için kullanılmasına doğadan insana aktarma denir. Bu tür aktarmalarda amaç genellikle ya birisine hakaret etmek (eşek, maymun, tilki, ayı, öküz, keçi; kereste, odun vb.) ya da birisini övmektir (sevgili için fidan, gül, çiçek; askerler için aslan sözcüğünü kullanmak).

* Aslanlarımız Çanakkale'de, Yemen'de, Sarıkamış'ta korkusuzca savaşıyordu. (asker yerine aslan kullanıldı)

* Olgun tavırlarıyla herkesin beğenisini kazandı. (Olgunluk doğaya ait bir özelliktir.)

* Sert bir insan olduğu belliydi. (mecaz anlam)

* Yanımda böyle pişkin hareketler yapmanı istemiyorum. (mecaz anlam)

* Sıcak ilgisi sayesinde hemen kaynaştık. (mecaz)

3. Doğadan doğaya aktarma: Doğadaki varlıkların özellikleri arasında yapılan aktarmadır.

* Rüzgar uludu sabaha kadar pencerenin önünde.

*Minik fare kükredi. Kedi pir diye kaçıverdi.

*Deniz bütün gece kudurdu. (köpeğe ait)

*Karlar uçuşurdu camlarda. (kuşa ait)

Aşağıdaki gibi de olur

a. Hayvandan bitkiye aktarma: aslanagzı, kuşburnu, katırtırnağı

b. Hayvandan hayvana aktarma: köpekbalığı, danaburnu (böcek)

c. Hayvanlardan gök cisimlerine, alet, eşya ve yiyeceklere aktarma: Büyükayı (yıldız kümesi), kargaburnu (alet), bülbüyuvası (tatlı)

4. Duyular arası aktarma: Beş duyu organımızdan birine ait bir kelimenin, başka bir duyuyu ifade etmek için kullanılması olayıdır. Mesela acı kelimesi, "tatma" duyusuna ait bir kelime olmasına rağmen "acı bir çığlık" ifadesinde bu kelime artık "duyma" duyusuna ait olacak şekilde kullanılmıştır. İşte bu olaya duyular arası aktarım denilmektedir.

*Tatlı bir rüzgâr esiyordu. (tatma duyusu dokunmaya)

*Bize çok soğuk davrandı. (dokunma duyusu görmeye)

*Adam çok sert konuştu. (dokunma duyusu işitmeye)

*Acı çığlıklar geliyordu uzaktan. (tatma duyusu işitmeye)

*Yumuşak sesiyle büyüledi. (dokunma duyusu işitmeye)

*Sıcak renkler kullanmış. (dokunma duyusu görmeye)

*Tatlı konuşmasıyla güldürdü. (tatma duyusu işitmeye)

5. Somuttan soyuta aktarma (Soyutlaştırma):

Somut anlam ifade eden bir kelimenin, soyut bir kavramı veya durumu karşılayacak şekilde kullanılmasıdır. Bu en yaygın olarak deyimlerde görülmektedir. Çünkü deyimlerde soyut mesajlar, somut olaylar üzerinden verilmeye çalışılır. Kabına sığmamak, diken üstünde oturmak, iğneyle kuyu kazmak, ipin ucunu kaçırmak gibi deyimlerde somut anlamlı kelimeler kalıplaşarak soyut durumları anlatmış. Bunların dışında:

*Seni bütün gün soğukta beklediğim için hasta oldum. ("Soğuk" sözcüğü tek başına somut anlamlıdır. Soğuk olan havayı dokunma duyusuyla algılayabildiğimiz için bu cümlede somut anlamıyla kullanılmıştır.)

Bu soğuklukla kimseyle yakınlık kuramayacağımı ona söylemişim. (Bu cümlede soğuk olan hava, su ya da her hangi bir nesnenin soğukluğu değil, insanın diğer insanlara yakınlık kurmamasını ifade eden bir tavrıdır. Yani sözcük somutken soyut yapılmış "soyutlaştırılmıştır".)

* Bunu yapmaya yürek ister, bu her babayığidin harcı değil. (Somut olan yürek kelimesi, cümlede soyut olan "cesaret" anlamında kullanılmış.)

* Yufka kalbi ile yapılanlara daha fazla dayanamadı. (Bu cümlede yufka sözcüğü olaylardan çok çabuk etkilenme anlamında kullanılmıştır. Yani yufka somutken cümle içinde soyut anlam kazandırılmıştır.)

*Bu işte kesinlikle onun parmağı var.

*Başarının anahtarı çalışmaktır.

*Olaylara bir de bu pencereden bak.

6. Soyuttan somuta aktarma (Somutlaştırma):

Soyut anlam ifade eden bir kelimenin, somut bir kavramı veya durumu karşılayacak şekilde kullanılmasıdır. Soyutlaştırmanın tersi diyebiliriz. Genellikle benzetmelerle ve kişileştirmelerle yapılır.

*En sevdiğim arkadaşım Sevgi'dir. (Soyut olan sevgi sözcüğü, cümlede somut olan insan adı olarak kullanılmış.)

* Valizine koyduğu birkaç parça mutlulukla yollara düştü. (eşya)

*Yalnızlık yanı başımda bir düşmandır. (Soyut olan yalnızlık somut olan düşmana benzetilmiş.)

* O gün ölüm buz gibi bir demirdi. (Soyut olan ölüm somut olan demire benzetilmiş.)

*Felek önce yüzüme güldü sonra beni ağlattı. (Cümlesinde felek (talih, baht) soyuttur. Bu soyutluk insana ait özellikler olan "yüze gülme" ve "ağlatma" yönleriyle kişileştirilmiştir. Dolayısıyla soyut olan "felek" somutlanmıştır.)

astagos

